

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

DOI: 10.21547/jss.1630536

Sosyokültürel Uyumun İletişim Perspektifinden Analizi: İstanbul ve Gaziantep'teki Suriyeli Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme¹

Analysis of Socio-Cultural Adaptation from Communication Perspective: A Study on Syrian University Students in Istanbul and Gaziantep

Hüsna YILMAZ^{a*} Betül ÖNAY DOĞAN^b

^a Dr. Öğretim Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, Aydın / TÜRKİYE

ORCID: 0009-0009-1176-2784

^b Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Reklam Ana Bilim Dalı, İstanbul / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0001-8468-7767

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 31 Ocak 2025

Kabul tarihi: 27 Haziran 2025

Anahtar Kelimeler:

İletişim,
Kültür,
Kültürleşme,
Sosyokültürel uyum,
Uluslararası göç.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: January 31, 2025

Accepted: June 27, 2025

Key Words:

Communication,
Culture,
Cultural adaptation,
Socio-Cultural integration,
International migration.

ÖZ

Göç yalnızca demografik bir hareketlilikten ibaret değildir; aynı zamanda toplumsal yapıları derinden etkileyen, kültürel etkileşimleri artıran ve çok boyutlu sonuçlar doğuran dinamik bir süreçtir. Göç hareketleri, göç eden bireyler ile ev sahibi toplum arasında bir iletişim ve etkileşim alanı yaratarak toplumsal dengeleri değiştirmektedir. Bu bağlamda, göç sürecinin özellikle sosyokültürel boyutlarının ve süreçte iletişimin oynadığı rolün derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Yaşanan etkileşimler, bireyler ve toplumlar üzerinde çeşitli dönüşümler meydana getirirken, literatürde “kültürleşme kavramı” ile açıklanan bir süreci başlatmaktadır. Kültürleşme süreci, göç eden bireylerin sosyokültürel uyumlarını şekillendiren çok yönlü bir olgu olup, bu sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi büyük ölçüde etkili iletişim mekanizmalarının varlığına bağlıdır. Göç eden bireylerin ev sahibi toplumla kurdukları iletişim biçimleri, sosyokültürel uyum sürecini hızlandıran ya da zorlaştıran temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, iletişim yalnızca bir araç değil, aynı zamanda göç sürecinde sosyokültürel uyumun gerçekleşmesini sağlayan temel dinamiklerden biridir. Bu çalışma, kültürleşme sürecinde sosyokültürel uyumun sağlanmasında iletişimin kritik rolünü ve bu sürecin bölgesel farklılıklarla nasıl şekillendiğini iletişim perspektifinden ele almaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi doğrultusunda ve yorumlayıcı fenomenolojik desen çerçevesinde yapılandırılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Gaziantep ve İstanbul’da öğrenim gören ve bu şehirlerde ikamet eden Suriyeli üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılara, rastlantısal olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme tekniğiyle ulaşılmış; araştırmaya toplamda 45 kişi katılmıştır (Gaziantep: 25, İstanbul: 20). Çalışma kapsamında, Türkiye’ye göç ederek gelen Suriyeli üniversite öğrencilerinin farklı bölgelerdeki iletişim pratikleri incelenmiş, bu bağlamda yaşanan bölgenin göç eden bireylerin ev sahibi toplumla kurdukları iletişim süreçleri üzerindeki belirleyici etkileri analiz edilmiştir. Bulgular, sosyokültürel uyumun gerçekleşmesinde hem bireyler ve gruplararası iletişimin hem de göç edilen bölgenin yapısal ve kültürel özelliklerinin belirleyici unsurlar olduğunu ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

Migration is not merely a demographic movement; it is also a dynamic process that deeply affects social structures, enhances cultural interactions, and generates multidimensional outcomes. Migration flows create a space of communication and interaction between migrants and host communities, thereby reshaping societal balances. In this context, it is essential to examine in depth the socio-cultural dimensions of the migration process and the role that communication plays within it. The interactions that emerge lead to various transformations in both individuals and societies, initiating a process commonly referred to in the literature as "acculturation." The acculturation process is a multifaceted phenomenon that shapes the socio-cultural adaptation of migrants, and its successful implementation largely depends on the presence of effective communication mechanisms. The ways in which migrants communicate with the host society stand out as one of the key factors that can either facilitate or hinder the socio-cultural adaptation process. Therefore, communication is not merely a tool but also a fundamental dynamic that enables socio-cultural integration within the migration experience. This study addresses the critical role of communication in achieving socio-cultural adaptation during the acculturation process and explores how this process is shaped by regional differences, from a communication perspective. The research was designed according to the qualitative research method and within the framework of an interpretative phenomenological approach. The sample of the study consists of Syrian university students residing and studying in Gaziantep and Istanbul. Participants were reached using the snowball sampling technique, one of the non-probability sampling methods; a total of 45 individuals participated in the study (Gaziantep: 25, Istanbul: 20). Within the scope of the research, the communication practices of Syrian university students who migrated to Turkey were examined in different regions, and in this context, the determining effects of the region on migrants' communication processes with the host society were analyzed. The findings reveal that both interpersonal and intergroup communication, as well as the structural and cultural characteristics of the migration region, are critical determinants in achieving socio-cultural adaptation.

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Betül Önay Doğan'ın danışmanlığında, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı'nda Hüsna Yılmaz tarafından 6 Aralık 2024 tarihinde tamamlanan doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: husnayilmaz@adu.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

International migration is a complex process that profoundly changes individuals' lives and creates multidimensional effects on societies. Migration is not merely a physical relocation but also a social, economic, and political phenomenon that requires the coexistence of different cultural identities. This study aims to examine the socio-cultural adaptation processes of Syrian university students who have migrated to Turkey and their communication practices during this process. The research seeks to identify individuals' acculturation orientations and explore the role of interpersonal and intergroup communication with the host society in socio-cultural adaptation. Furthermore, it evaluates how the socio-cultural structure of the region where individuals live influences their adaptation processes. In this context, the study focuses on the experiences of young individuals, identifying the challenges and opportunities they encounter and aiming to contribute to sustainable adaptation policies based on the findings.

A qualitative method was adopted in the research, utilizing a semi-structured interview technique. Data obtained from the interviews were analyzed using thematic analysis, and participants' experiences were evaluated contextually. The study, conducted with a phenomenological approach, aims to understand individuals' experiences in socio-cultural adaptation processes and to lay the groundwork for more inclusive policies based on these insights. A multidimensional analysis was conducted to clarify individuals' personal experiences, identity conflicts, social networks, and relationships with the host society.

The findings reveal the fundamental challenges Syrian university students face in their socio-cultural adaptation processes. It was determined that their social networks are largely focused on their own ethnic groups, with limited interaction with the host society. While this strengthens in-group ties, it weakens relationships with Turkish society. Students' feelings of exclusion have triggered the adoption of a "separation" orientation rather than socio-cultural adaptation.

This finding underscores the critical role of social networks in socio-cultural adaptation. People often seek security within familiar social groups, but this can weaken their connections with the host society. Syrian students' avoidance of contact with Turkish society has led to the closure of communication channels and a reduction in mutual understanding. In cities like Istanbul, where cultural differences are more pronounced, students have been observed to experience identity conflicts, ambiguity in their sense of belonging, and challenges in family communication due to shifting gender roles.

Conversely, in regions like Gaziantep, where cultural similarities are more prominent, students were found to maintain their identities more comfortably, and their socio-cultural adaptation processes progressed more smoothly. This highlights cultural proximity as a significant factor supporting adaptation. However, regional cultural similarity alone is insufficient for sustainable socio-cultural adaptation. The inability to establish healthy communication networks has caused initially supportive factors, such as shared beliefs, historical ties, and geographical proximity, to turn into negative influences over time.

The study also demonstrates that individual efforts alone are insufficient for socio-cultural adaptation. Inclusive policies, empathy-based approaches from the host society, and the strengthening of communication channels between the two groups are essential. Additionally, the impact of changing agendas and contexts on socio-cultural adaptation must be considered. Events such as economic crises, political debates, and anti-immigrant rhetoric significantly affect the attitudes of the host society toward those who have migrated, making the adaptation process even more challenging. For Syrian students to feel like part of Turkish society, a shared sense of belonging must be established. Moreover, it is essential for individuals to preserve their cultural identities while respecting the values of the host society. To ensure a healthy progression of this process, these mutual understanding and support mechanisms must adapt swiftly to changing social and political dynamics.

Another significant finding is the impact of identity and belonging on socio-cultural adaptation. Individuals who manage to preserve their identities and cultural values demonstrate healthier psychological and social adaptation. Conversely, those experiencing identity conflicts find it more challenging to establish connections with the host society. This highlights the direct relationship between adaptation processes and individuals' needs to protect and express their cultural identities.

In conclusion, the key factors influencing the socio-cultural adaptation processes of Syrian university students include the limitations of their social networks, cultural differences, and lack of communication. These core elements are shaped by social, economic, political, legal, and individual dynamics. The host society's failure to support those who have migrated with inclusive policies exacerbates adaptation challenges. Economic uncertainties, legal ambiguities, and political debates weaken individuals' sense of belonging, negatively affecting socio-cultural adaptation. Creating healthy communication environments and fostering mutual empathy and understanding are critical for the success of this process. Furthermore, individuals preserving their identities while adapting to the norms and values of the host society can strengthen social bonds. Inclusive policies and culturally aware approaches can provide a crucial foundation for both individuals and societies to live together more harmoniously.

Giriş

Dünya, farklı kültürlerle ve çeşitli ana dillere sahip insanların göçleriyle, bu göçlerin sonucunda kurulan temasların eşi benzeri görülmemiş biçimde arttığı bir döneme tanıklık etmektedir. Bu süreç, bireyleri çoğu zaman kendi rızaları dışında, farklı ve yabancı olarak algılanan kültürlerle etkileşim kurmaya zorlamaktadır. Bu etkileşimler genellikle doğrudan temaslar şeklinde ortaya çıkmakta; kimi zaman bir komşuluk ilişkisi, kimi zaman sınıf arkadaşlığı, kimi zaman ise aynı ülkenin farklı bir bölgesinde yaşayan bir kişiyle karşılaşma biçiminde gerçekleşmektedir. Bu temaslar, sosyokültürel düzeni derinden etkilemekte ve yeni toplumsal dinamiklerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Farklı kültürler arasında kurulan bu yoğun etkileşim ortamının temelinde ise, bireyleri yer değiştirmeye zorlayan çeşitli göç dinamikleri yer almaktadır. Bireyler; doğal afetler, şiddet, çatışmalar, güvenlik kaygıları, daha iyi bir yaşam arayışı, yoksulluk ve ekonomik istikrarsızlıklar gibi pek çok nedenle göç etmektedir. Günümüzde göç olgusunun, özellikle siyasi ve askeri çatışmaların yol açtığı güvensiz ortamlardan kaçma ihtiyacından kaynaklandığı dikkat çekmektedir. Siyasi istikrarsızlık, iç savaşlar ve devlet yapılarının çöküşü, uluslararası zorunlu kitlesel göç hareketlerinin başlıca itici faktörleri arasında yer almaktadır (İçduyu, 2015).

Zorunlu kitlesel göçler tarihsel olarak genellikle kalıcı sonuçlar doğurmakta, göç eden bireylerin önemli bir kısmı ise yerleştikleri bölgelerde kalmayı tercih etmektedir. Geri dönüş talebinin oldukça düşük kalmasının sebepleri arasında; siyasi istikrarsızlık, sosyal uyumsuzluk, kültürel yabancılaşma, güvenlik kaygıları, ekonomik belirsizlikler, göç edilen ülkelerde sunulan daha iyi yaşam koşulları ve bireylerin mevcut düzenlerini bozma konusundaki çekinceleri yer almaktadır (Bkz: UNHCR, 2022; İçduyu, 2015). Bu nedenlerle birçok göçmen, geri dönmek yerine göç ettikleri toplumlar içinde kalıcı yaşamlar kurmayı tercih etmektedir. Bu durum, göç alan ülkelerdeki sosyokültürel ve ekonomik yapılar üzerinde uzun vadeli ve çok katmanlı etkiler yaratmakta; aynı zamanda göçle gelen bireylerin de kimlik, aidiyet ve toplumsal katılım süreçlerini yeniden şekillendirmektedir.

Göç, yalnızca mekânsal bir hareketlilik değil, aynı zamanda bireylerin kültürel kimliklerini, değerlerini ve pratiklerini yeni sosyal bağlamlara taşıdığı çok katmanlı bir dönüşüm sürecidir. Göç eden bireyler için kültürel kimliğin korunması ve kuşaklar arası aktarımı, yeni bir toplumsal düzende varlık gösterebilmenin hem psikolojik hem de sosyolojik bir dayanağı hâline gelmektedir. Bu aktarım, büyük ölçüde iletişim süreçleri aracılığıyla gerçekleşirken; iletişimde yaşanan kesintiler, kültürel sürekliliği tehdit eden kırılmalar doğurabilir. Dolayısıyla, göçmenlerin kendi kültürlerini ne ölçüde muhafaza ettikleri, ev sahibi toplumun normatif yapısından nasıl etkilendikleri ve bu etkileşim sonucunda geçirdikleri dönüşümler, göç çalışmalarının merkezinde yer alan kritik konulardır (Kim, 2001).

Diğer yandan, göç deneyimi kültürel değerlerin yalnızca taşınması değil, aynı zamanda yeniden tanımlanması ve dönüştürülmesini de içermektedir. Farklı kültürel kodlarla kurulan temaslar, bireyleri hem ev sahibi toplumla bütünleşme hem de kendi kültürel kimliğini koruma arasında sürekli bir denge arayışına itmektedir. Bu arayış, kültürleşme süreci olarak kavramsallaştırılmakta ve bireylerin gündelik yaşamlarında kimlik, davranışsal ve ilişkisel düzeyde kararlar almasını gerektirmektedir. Söz konusu kararlar yalnızca bireysel düzlemde değil; aile yapıları, sosyal ağlar ve toplumsal aidiyet mekanizmaları üzerinde de kalıcı etkiler yaratmaktadır.

2011 sonrası yaşanan zorunlu göç süreciyle birlikte Türkiye'ye gelen Suriyeli bireyler, özellikle metropol kentlerde ev sahibi toplumla yoğun bir temas alanı içerisinde yaşamaya başlamışlardır. Bu durum, yalnızca fiziki bir yerleşim değil; aynı zamanda kültürel kimlik,

sosyal aidiyet ve iletişim pratiklerinde çok katmanlı dönüşümlere yol açan bir süreci de beraberinde getirmiştir. Türkiye’deki Suriyeli nüfusun önemli bir kısmını gençler oluşturmaktadır ve bu gençlerin kayda değer bir bölümü yükseköğretime devam etmektedir. Bu nedenle, üniversite öğrencileri hem kültürel temasların yoğun yaşandığı hem de birebir etkileşimin şekillendiği kritik bir grubu temsil etmektedir. Bu bağlamda, özellikle üniversite düzeyindeki genç göçmen bireylerin kültürleşme deneyimleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir araştırma alanı hâline gelmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, Suriyeli bireylerin Türkiye’deki sosyokültürel uyum süreçlerine dair çok sayıda çalışma yürütüldüğü görülmektedir. Ancak bu çalışmaların önemli bir bölümü ya makro düzeyde yapısal ve politik çerçevelere odaklanmakta ya da bireysel deneyimleri doğrudan etkileşim ekseninde ele almamaktadır. Özellikle üniversite öğrencilerinin kültürleşme süreçlerini, kişilerarası ve gruplar arası iletişim bağlamında değerlendiren; bu değerlendirmeyi farklı sosyokültürel bölgelerde karşılaştırmalı biçimde sunan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu nedenle, genç kuşağın sosyal etkileşim biçimlerine odaklanan ve iletişimi kültürel uyumun merkezine yerleştiren bu çalışma, literatürdeki özgül bir boşluğu doldurma amacındadır denilebilir.

Araştırma, kuramsal temelini “Young Yun Kim’in Kültürlerarası Uyum ve Bütünleştirici İletişim Teorisi’nden” almaktadır. Kim’in teorisi, göçmen bireylerin ev sahibi toplumla kurduğu etkileşimlerin, kültürel uyum sürecinde dönüştürücü bir rol oynadığını ileri sürmekte; bu süreci dinamik, çok katmanlı ve sürekli yeniden yapılandırılan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada teori, sınanmak amacıyla değil; kurulan etkileşimleri anlamlandırmak ve araştırma sorularını yönlendirmek üzere yol gösterici bir çerçeve olarak kullanılmaktadır.

Öte yandan, bölgesel bağlamın kültürel uyum süreci üzerindeki etkisi, alan yazında giderek artan bir şekilde tartışılmaktadır. Özellikle Hall (1966; 1973), Tuan (2001), Ahmed (2004) ve Antonsich (2010) gibi araştırmacılar, bireylerin mekânsal bağlamla kurduğu ilişkilerin; aidiyet, kimlik inşası ve sosyal dışlanma gibi süreçler üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Bu kuramsal çerçeveden hareketle araştırma, İstanbul ve Gaziantep gibi farklı sosyokültürel yapılaraya sahip kentleri örneklemekte; bu iki bölgesel bağlamda şekillenen iletişim deneyimlerini ve kültürleşme yönelimlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir.

Çalışma, nitel araştırma yöntemi doğrultusunda, yorumlayıcı fenomenolojik desen ile yapılandırılmıştır. Örneklem grubunu, İstanbul ve Gaziantep’te öğrenim gören toplam 45 Suriyeli üniversite öğrencisi oluşturmaktadır (Gaziantep: 25, İstanbul: 20). Katılımcılara, kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Araştırma, özellikle kitle iletişimi araçlarından çok, gündelik yaşam içinde gerçekleşen yüz yüze iletişim biçimlerine odaklanmakta; sosyal temasın kültürleşme yönelimlerine etkisini bireysel deneyimler üzerinden değerlendirmektedir.

Bu araştırmanın temel problemi; Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye’deki kültürleşme yönelimlerinin ve sosyokültürel uyum süreçlerinin, ev sahibi toplumla kurdukları kişiler arası ve gruplar arası iletişim bağlamında nasıl şekillendiğini anlamaktır. Bu kapsamda, özellikle farklı sosyokültürel yapıya sahip bölgelerde (örneğin İstanbul ve Gaziantep) göçmen bireylerin sosyal ağları, aidiyet hisleri ve uyum stratejileri arasında nasıl ilişkiler kurulduğu incelenmektedir. Bu temel problem çerçevesinde aşağıdaki alt araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Göç etmiş olan Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürleşme yönelimleri ne yöndedir?

2. Suriyeli üniversite öğrencilerinin, kişiler ve gruplar arası iletişim yoluyla oluşturdukları sosyal ağlar hangi yapısal özelliklere sahiptir ve bu ağlar yaşanan bölgeye göre farklılık göstermekte midir?
3. Söz konusu sosyal ağlar, öğrencilerin sosyokültürel uyum süreçlerini dönüştürmekte midir? Bu dönüşümün yönü ve etkisi nedir?
4. Yaşanılan bölgenin (İstanbul ve Gaziantep) sosyokültürel yapısı ile öğrencilerin geliştirdiği sosyokültürel uyum yönelimleri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Bu araştırma, üniversiteli gençlerin göç sonrası yaşadıkları sosyokültürel dönüşüm sürecini analiz ederek; onların yalnızca kendi uyum süreçlerini değil, aynı zamanda aileleri ve çevreleri üzerindeki etkilerini de anlamayı amaçlamaktadır. Genç kuşağın, ev sahibi toplumla kurduğu sağlıklı iletişim hem toplumsal bütünleşmeye katkı sunmakta hem de geleceğin çok kültürlü toplum yapısına dair ipuçları vermektedir. Sonuç olarak bu çalışma, uluslararası göç sonrası sosyokültürel uyumun, iletişim ekseninde ve genç bireylerin deneyimleri üzerinden incelenmesinin hem literatürdeki kuramsal boşlukları dolduracağına hem de Türkiye'nin çok kültürlü yapısına dair politika geliştirme süreçlerine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Sosyokültürel Uyum Sürecinde İletişimin Etkisi

Göç olgusu, bireylerin yalnızca fiziki mekân değişimiyle sınırlı olmayan; kültürel kimliklerini, değerlerini ve yaşam pratiklerini de beraberinde taşıdıkları çok boyutlu bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Özellikle zorunlu göç koşullarında, bireylerin yeni bir kültürel bağlamda var olma çabası hem kendileri hem de ev sahibi toplum açısından derin sosyal ve kültürel etkiler yaratmaktadır. Bu noktada en kritik sorulardan biri, göç eden bireylerin kendi kültürel kimliklerini nasıl korudukları ve aynı zamanda ev sahibi toplumun kültürel yapısına hangi düzeyde uyum sağladıklarıdır. Bu soruya verilecek yanıt, yalnızca bireysel değil, kuşaklar boyu sürecek olan toplumsal yapıların şekillenmesinde de belirleyici olacaktır (Berry, 2006, 2006c; Hofstede vd., 2002). Bu çerçevede göç, sadece bir hareketlilik biçimi değil; kültürel sürekliliği ve toplumsal dönüşümü aynı anda tetikleyen bir yeniden yapılanma süreci olarak değerlendirilmelidir.

Bu süreci anlamlandırmada kültür ve iletişim ilişkisi belirleyici bir rol oynamaktadır. Kültür, bireylerin dünyayı algılama, deneyimlerini yorumlama ve toplumsal pratiklerini oluşturma biçimini şekillendiren bir anlam sistemidir. Bu sistemin aktarımı ve sürdürülmesi ise esasen iletişim aracılığıyla mümkün olmaktadır. Kültür ve iletişim birbirine sıkı sıkıya bağlıdır; biri olmadan diğerrinin işlevi düşünülemez. İletişim yoluyla aktarılan kültürel kodlar, bireyin kimlik inşasında ve toplumla kurduğu ilişkide temel bir araç görevi görmektedir (Berry, 1997, 2006b). Dolayısıyla, iletişim yalnızca kültürü taşıyan bir araç değil; kültürel kimliğin yeniden üretildiği ve sınandığı bir alan olarak da kavramsallaştırılabilir.

Göçle birlikte farklı kültürel yapıların karşılaşması, bu iletişim ağlarının yeniden biçimlenmesine yol açmaktadır. Bireyler, yeni toplumsal bağlamda hem kendi kültürel kimliklerini sürdürmeye çalışırken hem de ev sahibi toplumla anlamlı bağlar kurmak durumundadır. Bu bağlar, iletişim yoluyla şekillenmekte ve bu süreçte kültürel uyumun niteliği belirginleşmektedir. Bu nedenle kültürel etkileşim yalnızca temasla sınırlı kalmaz; öğrenme, içselleştirme ve karşılıklı dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır (Hofstede vd., 2005; Hall, 1990). Bu süreç, kültürlerarası ilişkilerin yüzeysel bir adaptasyondan ibaret olmadığını; aksine derinlikli bir anlam müzakeresi içerdiğini göstermektedir.

Söz konusu etkileşim süreci, kültürleşme kavramıyla açıklanabilmektedir. Kültürleşme, bireylerin hem yeni kültürel çevreye uyum sağlama hem de kendi kültürel kimliğini koruma çabalarını içeren çok yönlü bir süreçtir. Bu süreçte bireyler, çeşitli yönelimler sergileyebilir:

asimilasyon, ayrılma, marjinalleşme ya da kültürel bütünleşme. Hangi yönelimin tercih edileceği, iletişim sıklığı ve niteliği başta olmak üzere birçok sosyopsikolojik ve yapısal değişkene bağlıdır (Berry, 2006a, 2006b; Hall, 1959). Dolayısıyla kültürleşme sürecinin, bireyin yalnızca içsel bir uyum çabası değil, aynı zamanda çevresel koşullarla kurduğu karşılıklı bir etkileşim biçimi olduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin, birey kendi kültürel kimliğini tamamen geride bırakarak ev sahibi toplumun normlarına uyum sağladığında bu “asimilasyon” olarak tanımlanmaktadır. Bu durum kısa vadede toplumsal kabulü kolaylaştırır da uzun vadede kimlik kaybına, psikolojik uyumsuzluğa yol açabilir. Buna karşılık, bireyin yalnızca kendi kültürüyle etkileşim içinde olması ve ev sahibi toplumla sınırlı temas kurması, “ayrılma” yönelimiyle ifade edilmektedir. Bu durum da sosyal izolasyon ve toplumsal çatışmalara zemin hazırlama potansiyelindedir. Her iki kültüre de mesafeli yaklaşan bireyler ise “marjinalleşme” eğilimi göstermekte; bu durum aidiyet eksikliği, yalnızlık ve yabancılaşma gibi sonuçlar doğurmaktadır. En ideal senaryo ise bireyin hem kendi kültürünü sürdürdüğü hem de ev sahibi toplumla etkin bir etkileşim içinde olduğu “sosyokültürel uyum” yönelimidir. Bu yönelimde birey, iki kültürü bir arada yaşamakta ve bu çok kültürlü kimlik hem bireysel hem toplumsal düzeyde sağlıklı bir bütünleşmenin önünü açmaktadır (Berry, 1997, 2006a, 2006b, 2006c; Berry vd., 1987; Bailey, 2010). Bu bağlamda kültürel uyum, statik bir son durumdan ziyade, dinamik bir denge arayışının ifadesi olarak anlaşılmalıdır.

Ancak bu yönelimin başarısı yalnızca bireye değil, göç edilen toplumun yapısal ve sosyal koşullarına da bağlıdır. Sosyokültürel uyumu etkileyen faktörler arasında bireyin eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, fiziksel özellikler, bölgesel farklılıklar, önceki göç deneyimleri, dil yeterliliği, yasal statüsü, göç öncesi ve sonrası yaşanan travmatik olaylar gibi bireysel değişkenlerin yanı sıra; ev sahibi toplumun yaklaşımı, medya söylemleri, siyasi atmosfer, sosyal kabul düzeyi, dışlanma ya da ayrımcılık gibi çeşitli toplumsal dinamikler de yer almaktadır (Kim, 2001; Berry, 1997). Bu nedenle kültürel uyum, bireysel çabanın ötesinde, yapısal eşitsizlikler ve toplumsal algılarla şekillenen çok katmanlı bir mücadele alanıdır.

Uyum çift yönlü bir süreçtir. Hem yerleşik olan hem sonradan geleni bekleyen görev sorumluluklar bulunmaktadır. Bu nedenle, yalnızca göç eden bireyin çabasıyla değil, ev sahibi toplumun kapsayıcı ve destekleyici bir iletişim ortamı sunmasıyla kültürel uyumun gerçekleşmesi mümkün olabilir. Açık, güvene dayalı ve sürdürülebilir iletişim kanalları, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de uzun vadeli kültürel yakınlaşmanın zeminini hazırlamaktadır. Aksi durumlarda, yani taraflar arasında anlamlı iletişim kurulamadığında, önyargıların pekiştiği, dışlanmanın derinleştiği ve toplumsal kutuplaşmanın arttığı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu durum yalnızca göç eden bireylerin değil, ev sahibi toplumun da sosyal bütünlüğünü tehdit etmektedir (Stephan ve Stephan, 1985; Stephan vd., 1998). Başka bir ifadeyle, kültürel uyum süreçlerinin başarısı, çok yönlü iletişim kanallarının açıklığı kadar, bu iletişimi yönlendiren toplumsal niyetin kapsayıcılığına da bağlıdır.

Özetle, kültürel uyum çok aktörlü, çok katmanlı ve karşılıklı sorumluluk içeren bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı işlemesi, yalnızca bireysel çaba ve iletişim becerilerine değil; aynı zamanda toplumların adil, eşitlikçi ve kapsayıcı yapılar inşa etmesine bağlıdır. İletişim, bu sürecin merkezinde yer almakta; kültürel kodların aktarımından karşılıklı anlayışın inşasına, önyargıların aşılmasından aidiyetin gelişimine kadar her aşamada dönüştürücü bir rol üstlenmektedir. Özellikle bölgesel bağlamlar, bu iletişim ortamının biçimini ve derinliğini doğrudan etkileyerek, bireylerin sosyokültürel uyum düzeyini farklılaştırmaktadır.

Sosyokültürel uyumun sürdürülebilirliği; karşılıklı anlayış, empati, açık iletişim ve gerçekçi beklentilerle doğrudan ilişkilidir. İletişimin niteliği ve sürekliliği, içinde bulunulan

sosyokültürel bağlamla birlikte düşünüldüğünde, kültürel uyumun bireyler ve toplum üzerindeki kalıcılığını belirleyen temel unsurlardan biri hâline gelmektedir. Bu nedenle kültürel uyum, yalnızca bugünün toplumsal ilişkilerini değil, aynı zamanda gelecekteki çok kültürlü yaşamın temel yapılarını da şekillendirme potansiyeline sahiptir. Özellikle Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, göçle gelen farklı kültürel grupların uyum süreçlerinin kapsamlı bir biçimde ele alınması ve bu süreçlerin güncel veriler ışığında sürekli olarak izlenip geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bölgesel Farklılıkların Sosyokültürel Uyum ve Aidiyet Duygusuna Etkisi

Aidiyet duygusu, bireyin yalnızca bir mekânda bulunma hâlini değil; o mekâna, topluluğa veya kültürel atmosfere anlam yüklemesini ve orada varlık göstermesini ifade eden çok katmanlı bir deneyimdir. Bu duygu, bireyin kimliğini inşa etmesinde ve toplumsal bütünlükle kurduğu ilişkide belirleyici rol oynamaktadır. Bir birey evine, mahallesine, diline, inancına ya da kolektif bir hafızaya aidiyet hissedebilir; bu hissin sürekliliği ise tekrarlanan sosyal pratiklerle ve kültürel sembollerle beslenmektedir (Demos, 2007). Aidiyet, bireyin yalnızca “nerede” olduğuyla değil, “nasıl” var olduğu ve “nasıl” kabul gördüğüyle de doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle aidiyet, yalnızca mekânsal değil; iletişimsel, kültürel ve psikolojik düzeyde inşa edilen çok boyutlu bir mensubiyet hâlidir demek mümkündür.

Göç, bireyin yerleşik aidiyet ilişkilerinde radikal bir kırılma yaratmaktadır. Kişi göçle sadece fiziksel olarak yer değiştirmez; aynı zamanda tanıdığı simgeler sisteminden, ilişkisel ağlardan ve kültürel bağlamdan uzaklaşmakta. Bu nedenle, göç sonrasında yeni bir coğrafyada aidiyet inşa etmek hem bireysel hem de kolektif düzeyde karmaşık bir yeniden yerleşme süreci anlamına gelmektedir. “Bölgesel aidiyet” bu noktada yalnızca coğrafi bir konumla ilişkili değil, aynı zamanda sosyal kabul, güven, tanıdıklık ve sembolik değerlerle örülmüş bir bağlılık biçimidir (Tuan, 2001). Dolayısıyla, göçmen bireyin yeni çevresiyle bağ kurabilmesi, yalnızca mekânla değil; o mekânın sunduğu iletişimsel açıklık, kültürel yakınlık ve duygusal geçişkenlik kapasitesiyle yakından ilişkilidir.

Antonsich’in (2010) çerçevesine göre, bir yere “ait hissetmek”, yalnızca orada bulunmakla değil; oranın bir parçası olarak görülmek, kendini güvende ve tanınmış hissetmekle mümkündür. Aidiyetin gelişimi, bireyin yaşam öyküsüyle kesişen deneyimsel izlerle ve o yerin sunduğu sosyal kabulle birlikte şekillenmektedir. Bu anlamda, bir bölgeye yönelik aidiyet hissi yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda zamansal, duygusal ve kültürel bir inşa sürecidir. Kişinin kendini “evinde hissetmesi”, toplumsal dışlanmanın azaltılması ve kültürel devamlılığın mümkün kılınması açısından kritik önemdedir. Başka bir deyişle aidiyet, zamanla gelişen ve ancak karşılıklılık temelinde kalıcı hâle gelen bir duygusal bağ niteliği taşımaktadır.

Ancak göçmen bireyler, göç sonrası dönemde çift yönlü bir gerilim yaşamakta: bir yandan geride bıraktıkları tanıdık mekânlara duydukları özlem, diğer yandan yeni mekâna yönelik yabancılık hissetmektedir. Bu gerilim, bireyin aidiyet kurma potansiyelini sınırlandırmaktadır. Yeni bölgede yaşanan dil bariyerleri, yaşam tarzı farklılıkları, sosyal bağ eksikliği, kültürel mesafe, uzun süreli kültür şoku ve ev sahibi toplumla kurulamayan etkileşim, bireyde, bölgeyle aidiyet kurma kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu nedenle, aidiyet hissi yalnızca fiziksel olarak bir yerde bulunmakla değil, o yerde kendini anlamlı, kabul edilmiş ve köklenmiş hissetmekle ilgilidir (Salami vd., 2019).

Bölgesel aidiyetin gelişimini anlamlandırmak için klasik sosyolojik yaklaşımlar da önemli bir kavramsal zemin sunmaktadır. Georg Simmel’in “The Metropolis and Mental Life” (1903) adlı çalışmasında büyükşehir yaşamının birey üzerindeki etkileri incelenmektedir. Simmel’e göre, kent yaşamı bireyi sürekli uyarana maruz bırakarak onu duygusal tepkilerini

bastırmaya, çevresiyle arasına mesafe koymaya zorlamaktadır. Bu durum, bireyin mekânsal çevresiyle kurduğu aidiyet bağının zayıflamasına yol açmaktadır (Simmel, 1903/1950).

İstanbul gibi heterojen ve parçalı sosyal yapılara sahip büyükşehirlerde göçmen bireylerin aidiyet geliştirmekte karşılaştıkları güçlükler, Simmel'in bu çözümlemesiyle paralellik göstermektedir. Benzer şekilde, Robert E. Park'ın "Human Migration and the Marginal Man" (1928) başlıklı makalesinde tanımladığı "marjinal insan" figürü, göçmen bireylerin hem geldikleri kültürden uzaklaşmaları hem de yeni kültürde tam anlamıyla yer edinememeleriyle ve bölgeyle aidiyet kuramamalarıyla ortaya çıkan ara konumlarını ifade etmektedir. Park'a göre, göçmen birey yalnızca yer değiştirmiş biri değildir; iki kültür arasında sıkışmış, hiçbirine tam olarak ait olamayan bir figürdür (Park, 1928). Bu kuramsal çerçeve, özellikle kültürel uzaklıkların yoğun yaşandığı kentlerde göçmenlerin karşılaştığı aidiyet sorununun yapısal ve psikolojik boyutlarını görünür kılmaktadır.

Bu bağlamda, bölgesel benzerlikler sosyokültürel uyumun gelişmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir. Örneğin, Gaziantep ile Halep arasındaki tarihsel, coğrafi ve kültürel benzerlikler, göç sonrası aidiyet inşasını destekleyen ortak bir zemin sunmaktadır. Bu iki şehir, sadece fiziki yakınlıklarıyla değil, aynı zamanda geçmişten gelen kültürel etkileşimler, ticari ilişkiler ve aile bağlarıyla da örülmüş ortak bir hafızayı paylaşmaktadır. Dolayısıyla, Gaziantep'e yerleşen Suriyeli bireyler için aidiyet geliştirmek, İstanbul gibi daha kozmopolit ve kültürel olarak heterojen şehirlerle karşılaştırıldığında daha mümkün hâle gelmektedir. Bu durum, kültürel tanışıklığın ve mimari, iklim, sosyal ritüeller gibi unsurların bireyin çevresiyle uyumlanmasında ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Bu örnek, aidiyetin yalnızca bireysel değil; tarihsel ve bölgesel bağlamlarla derinleşen kolektif bir inşa olduğunu gözler önüne sermektedir.

İstanbul özelinde düşünüldüğünde, göçmenlerin karşılaştığı kültürel çeşitlilik ve hızla dönüşen sosyal yapı, aidiyet geliştirme sürecini karmaşıklaştırma potansiyeli taşımaktadır. Farklı yaşam tarzları, sosyal normlar ve toplumsal algılar arasında konumlanan Suriyelilerin, zaman zaman dışlayıcı tutumlarla karşılaşma olasılığı, yalnızca kültürel değil, psikolojik düzeyde de dışlanmışlık hissini beraberinde getirebilmektedir (Erdoğan, 2022; Gültekin vd., 2021). Özellikle büyükşehir yaşamının parçalı ve rekabetçi yapısının, bazı bireyleri aidiyet kurmaktan ziyade içe kapanmaya, yalnızca kendi etnik topluluğu içerisinde yaşamaya ve toplumsal etkileşimden uzaklaşmaya yöneltebileceği öngörülebilir. Bu tür eğilimlerin, hem bireylerin kimlik bütünlüğü üzerinde zayıflatıcı etkiler yaratması hem de ev sahibi toplumla anlamlı ilişkilerin kurulmasını zorlaştırması mümkündür. Bu nedenle, çokkültürlü şehirlerde aidiyetin gelişimi, bireyin çabasından çok, toplumsal sistemin kapsayıcılığı ve iletişimin sürekliliğiyle şekillenmektedir.

Sonuç olarak, aidiyet duygusu göçmen bireyler açısından yalnızca içsel bir hissiyat değil; toplumsal katılım, sosyal bütünleşme ve kimlik inşası açısından vazgeçilmez bir yapı taşı niteliğindedir. Bölgesel ve kültürel benzerlikler, aidiyet hissinin daha hızlı ve derinlikli gelişmesine zemin hazırlarken; kültürel uzaklık içeren kentsel ortamlarda bu sürecin inşası, ancak kapsamlı yapısal destekler, sosyal kapsayıcılığı önceleyen yaklaşımlar ve kültürel duyarlılıkla şekillendirilmiş politikalarla mümkün olabilmektedir. Aidiyetin kökleşmediği bir toplumsal zeminde, kültürel uyumdan, kalıcı sosyal barıştan ve ortak yaşam ideallerinden söz etmek ise büyük ölçüde yüzeysel kalacaktır. Bu nedenle aidiyet, göç sonrası yaşamının merkezinde yer almalı; yalnızca bireyin değil, toplumun da ortak sorumluluğu olarak ele alınmalıdır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son yıllarda Türkiye’de, Suriyeli bireylerin sosyal ve kültürel uyum süreçlerine yönelik olarak çeşitli akademik disiplinlerde çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar; sosyal hizmet (Bolgün, 2020; Ayyıldız, 2023), eğitim bilimleri (İşlek, 2020; Biçer, 2023; Keleş, 2020), siyaset bilimi ve kamu yönetimi (Öznay, 2019; Yüce, 2021; Durgun, 2022), sosyoloji (Kaya, 2021; Geyik Yıldırım, 2020), iletişim (Sak, 2021), şehir planlama (Bostancı, 2022) ve din bilimleri (Yakut, 2019; Kurçak Kesen, 2022) gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Literatür incelendiğinde, bu çalışmaların büyük ölçüde sosyal uyumun kavramsal boyutlarına, kamu politikalarının değerlendirilmesine, sivil toplumun rolüne ya da kadınlar, çocuklar ve öğrenciler gibi belirli grupların özgül deneyimlerine odaklandığı görülmektedir.

Ancak bu geniş külliyata rağmen, literatürde bazı yapısal boşluklar dikkat çekmektedir. Özellikle Suriyeli üniversite öğrencilerinin sosyokültürel uyum süreçlerini, iletişim bağlamında, bireyler ve gruplar arası iletişim biçimleriyle ele alan mikro düzeyde nitel analizlerin sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bölgesel farklılıkların örneğin, Gaziantep gibi kültürel olarak daha yakın şehirler ile İstanbul gibi daha kozmopolit kentler göçmen öğrencilerin aidiyet, kültürleşme ve sosyal etkileşim deneyimlerine nasıl yansıdığına dair karşılaştırmalı ve bağlamsal araştırmalar da yeterince geliştirilmemiştir. Dolayısıyla hem bireysel iletişim pratiklerini hem de bölgesel/kültürel bağlamı birlikte analiz eden kapsamlı çalışmalara duyulan ihtiyaç, literatürde açıkça hissedilmektedir.

Bu araştırma tam da bu noktada konumlanmakta ve mevcut literatürdeki söz konusu eksikliği gidermeyi hedeflemektedir. Araştırma, Türkiye’ye göç etmiş Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürleşme yönelimlerini ve sosyokültürel uyum süreçlerini, iletişim eksenini ve bölgesel bağlam üzerinden ele almakta; böylece hem iletişim bilimleri literatürüne hem de göç çalışmalarına özgün kuramsal ve yöntemsel katkılar sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle üniversite çağındaki genç bireylerin deneyimlerinin incelenmesi, uzun vadeli toplumsal bütünleşme ve kültürel etkileşim açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma, sadece akademik düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal uyum politikalarının geliştirilmesi açısından da nitelikli bir zemin sunmaktadır.

Göç süreçlerinin uzun vadeli etkileri belirginleştikçe, göç eden bireylerin kültürleşme yönelimlerinin ve ev sahibi toplumla kurdukları iletişimsel ilişkilerin incelenmesi bilimsel bir gereklilik hâline gelmiştir. Türkiye özelinde, göç veren ülkelerdeki çatışma ortamının devam etmesi ve siyasi istikrarsızlıkların sürmesi, bireylerin geri dönüş ihtimalini belirsiz bir geleceğe ertelemekte ve Türkiye’de kalıcılık algısını güçlendirmektedir (İçduygu, 2020). Bu durum, yalnızca insani ve hukuki bir mesele değil, aynı zamanda Türkiye’nin sosyokültürel yapısı açısından da kritik bir dönüşüm süreci yaratmaktadır. Bu bağlamda, göçle gelen bireylerin kültürel entegrasyonu, sadece kısa vadeli uyum politikalarıyla değil, uzun vadeli toplumsal sürdürülebilirlik stratejileriyle birlikte ele alınmalıdır (Erdoğan, 2019). Araştırmanın yapılandırıldığı temel gerekçeler ise aşağıda sunulmaktadır:

1. Uluslararası göçün küresel ölçekte artış göstermesi ve Türkiye’nin bu hareketliliğin ana merkezlerinden biri hâline gelmesiyle birlikte, göçle gelen bireylerin uyum süreçlerine ilişkin çok boyutlu ve disiplinlerarası araştırmalara duyulan ihtiyaç artmıştır (Castles ve Miller, 2009; İçduygu ve Millet, 2020).
2. Türkiye’de sayıları milyonlara ulaşan Suriyeli bireylerin kalıcılığına dair toplumsal algı ve gerçeklik, sosyokültürel uyumun sürdürülebilirliğini hem göçmenler hem de ev sahibi toplum açısından hayati bir meseleye dönüştürmektedir (Erdoğan, 2021).

3. İlk göç dalgası üzerinden kayda değer bir süre geçmiş olmasına rağmen, uyumun gerçekleşmemiş ya da sınırlı kalmış olması, bu sürecin dinamiklerinin anlaşılmasını ve farklı noktalarının tespitini gerekli kılmaktadır (Yüce, 2021).
4. Literatür taraması sonucunda, Suriyeli üniversite öğrencilerine odaklanan, özellikle de iletişim bilimleri perspektifinden yürütülen niteliksel çalışmaların oldukça sınırlı olduğu belirlenmiştir (Sak, 2021).
5. Mevcut araştırmaların çoğu, yapısal düzeyde politika ve hizmet analizlerine odaklanmakta; buna karşılık, göç eden bireylerin öznel deneyimlerini, özellikle gençlerin yaşadıkları bölgelere bağlı olarak geliştirdikleri kültürleşme yönelimlerini merkeze alan araştırmalar eksik kalmaktadır (Kaya, 2021; Geyik Yıldırım, 2020).

Bu araştırma, yukarıda özetlenen gerekçeler doğrultusunda, iletişim odaklı ve bağlama duyarlı bir bakış açısıyla hem akademik bilgi üretimini derinleştirmeyi hem de göç ve uyum politikalarının şekillenmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürleşme yönelimlerini ve sosyokültürel uyum süreçlerini incelemek amacıyla yürütülmüştür. Çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’nun 03.04.2023 tarihli ve 04 sayılı toplantısında, 2023/101 dosya numarası ile değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur (Karar No: E-35980450-663.05-1725630). Etik kuruldan gerekli izinler alındıktan sonra araştırma kapsamında toplam 45 katılımcıya ulaşılmıştır: 20’si İstanbul’da, 25’i Gaziantep’te yaşamaktadır. Katılımcılar, Türkiye’de en az 6, en fazla 14 yıldır ikamet eden, farklı etnik kökenlerden (Arap, Kürt, Türkmen) ve çoğunluğu Halep, Şam, Lazkiye, Kobani, Deyrizor gibi bölgelerden gelen bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılar 18-32 yaş aralığında, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve uzmanlık düzeylerinde eğitim görmektedir. Görüşmelerde cinsiyet dengesi gözetilmiş, İstanbul’da 8 erkek ve 12 kadın; Gaziantep’te ise 16 erkek ve 9 kadın ile görüşülmüştür.

Görüşmeler, katılımcıların rızaları alınarak, 20 ila 60 dakika süresince gerçekleştirilmiş ve ses kayıtları araştırmacı tarafından deşifre edilip güvenlik protokolleri gereği silinmiştir. Görüşme sürecinde sadece iki katılımcı için Arapça tercüman desteği alınmış; diğer tüm katılımcıların Türkçe yeterliliği olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmelerin tamamı, katılımcıların kendilerini rahat ifade edebileceği doğal ve güvenli ortamlarda gerçekleştirilmiştir.

Araştırma örnekleminde İstanbul ve Gaziantep’in tercih edilmesinin nedeni, iki kentin sosyokültürel dokularının farklılık göstermesi ve bu farklılığın kültürleşme sürecine olası etkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirme olanağı sunmasıdır. Gaziantep, Suriye’ye fiziki ve kültürel yakınlığı ile öne çıkarken; İstanbul, çok kültürlü yapısı ile farklı bir göçmen deneyimi sunmaktadır. Bu durum, araştırmanın hem iç tutarlılığını hem de bağlamsal derinliğini güçlendirmektedir.

Katılımcılara ulaşmada, göçmen ve azınlık gruplarla yürütülen nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen ve esnekliğiyle bilinen “kartopu örneklem” yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, özellikle belirli bir sosyal grubun (örneğin, göçmen gençler) açık bir kayıt sistemine dâhil olmadığı, ulaşılması güç ya da hassas toplulukları içeren araştırmalarda etkili bir strateji olarak kabul edilmektedir. Kartopu örneklem, başlangıçta güvenilir kabul edilen birkaç katılımcının belirlenmesiyle başlar; bu bireylerin araştırmaya uygun gördükleri diğer bireyleri araştırmacıya yönlendirmesiyle örneklem genişlemektedir. Bu zincirleme ilerleyiş sayesinde, belirli bir grubun içinde yer alan ve güven ilişkisi dahilinde iletişim kurulabilecek katılımcılara erişim mümkün hâle gelmektedir (Biber, 2010; Hammersley, 2012; Creswell ve Creswell, 2018).

Bu çalışmada, İstanbul örneklemini için İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve İletişim Fakültesi Dekanlığından alınan izin doğrultusunda, üniversite öğrenci işleri birimi üzerinden Suriyeli öğrencilere e-posta yoluyla duyuru yapılmıştır. Bu duyuruda araştırmanın amacı, gizlilik ilkeleri ve gönüllülük esasına dayalı katılım vurgulanmıştır. E-posta ile olumlu geri dönüş sağlayan öğrencilerle ilk görüşmeler yapılmış, ardından uygun olan katılımcılardan kendi sosyal çevrelerinden başka Suriyeli üniversite öğrencilerini araştırmaya yönlendirmeleri talep edilmiştir. Bu sayede örnekleme katılım hem hızlı hem de güven tabanlı biçimde genişlemiştir.

Gaziantep örneklemini için ise doğrudan üniversite birimleri üzerinden iletişim sağlama imkânı sınırlı olduğundan, yerelde hâlihazırda Suriyeli öğrencilerle çalışan akademisyenler, dernek temsilcileri ve topluluk önderleri gibi güvenilir aracı kişiler üzerinden iletişim kurulmuştur. İlk katılımcılarla yapılan görüşmeler sonrasında, aynı yöntemle yeni katılımcılarla temas kurulmuştur. Bu süreçte katılımcıların sosyodemografik çeşitliliği gözetilmiş; cinsiyet, yaş, etnik köken, öğrenim düzeyi ve Türkiye’de kalış süresi gibi değişkenlerin dengeli dağılım göstermesine özen gösterilmiştir.

Araştırmada kullanılan kartopu örneklem yöntemi, sadece ulaşılabilirlik sağlamakla kalmamış; aynı zamanda, göçmen bireylerin güven ilişkisi temelinde konuşma isteklerini artırarak, görüşmelerin içeriğini derinleştirmiştir. Özellikle kültürel hassasiyetin yüksek olduğu konularda, aracı kişiler üzerinden kurulan bağın, katılımcıların kendilerini daha rahat ifade etmelerine olanak sağladığı gözlemlenmiştir.

Araştırma Verilerinin Çözümlemesi

Araştırmada, nitel verilerin sistematik biçimde çözümlemesine imkân tanıyan tematik analiz yöntemi tercih edilmiştir. Tematik analiz, araştırma verileri içerisindeki tekrar eden örüntüleri (tema, kod, kategori) tanımlamak ve yorumlamak amacıyla kullanılan, esnek yapıyla sosyal bilimlerde sıkça başvurulmuş bir analiz türüdür (Neuendorf, 2017; Krippendorff, 2018). Bu çalışmada tematik analiz süreci, Braun ve Clarke’ın (2006) geliştirdiği altı aşamalı analiz çerçevesi temelinde yapılandırılmıştır. İlgili adımlar çalışmada şu şekilde uygulanmıştır:

1. Verilere Aşinalık Kazanma: Tüm ses kayıtları araştırmacı tarafından defalarca dinlenmiş, transkriptler manuel olarak yazıya aktarılmıştır. Bu süreçte ilk dikkat çeken kavram ve örüntüler not alınarak analiz sürecine hazırlık yapılmıştır.
2. İlk Kodların Oluşturulması: Verilere satır satır yaklaşarak anlamlı veri parçaları kısa ve açıklayıcı kodlarla etiketlenmiştir. Kodlama süreci hem tümevarımsal (veriden türeyen) hem de tümdengelimsel (literatür temelli) olarak gerçekleştirilmiştir. Kodlamada, Strauss ve Corbin’in (1998) önerdiği açık kodlama ilkelerinden yararlanılmıştır.
3. Temaların Geliştirilmesi: Ortak anlamlar taşıyan kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Temalar arası ilişkiler ve kapsayıcılık düzeyleri dikkate alınarak eksensel kodlama süreciyle iç bütünlük sağlanmıştır. Bu aşamada Coffey ve Atkinson’un (1996) vurguladığı kavramsal yoğunlaştırma yaklaşımı benimsenmiştir.
4. Temaların Gözden Geçirilmesi: Önceki aşamalarda tanımlanan temalar tüm veri seti bağlamında yeniden değerlendirilmiş; gereksiz tekrarlar ayıklanmış, örtüşen temalar birleştirilmiş, tematik harita yeniden şekillendirilmiştir.
5. Temaların Tanımlanması ve Adlandırılması: Her tema, içerdiği kodların bağlamsal anlamlarına uygun olarak kavramsal düzeyde adlandırılmış; her temanın araştırma sorularıyla ilişkisi açık biçimde tanımlanmıştır.

6. Raporlaştırma: Bulgular bölümü, bu temalar temelinde yapılandırılmıştır. Her tema altında, doğrudan katılımcı ifadelerine yer verilmiş; bu ifadeler temanın kapsamına uygun biçimde yorumlanarak tartışılmıştır. Böylece, analiz süreci yalnızca teorik değil, yazım yapısıyla da çalışmanın bütününe entegre edilmiştir.

Tüm kodlama ve analiz süreçleri, verilerin daha sistematik ve izlenebilir biçimde organize edilmesi amacıyla MAXQDA 2022 yazılımı aracılığıyla yürütülmüştür. Yazılım sayesinde kodlar görselleştirilmiş, temalar arası ilişkiler haritalanmış ve analiz süreci dijital olarak belgelenmiştir. MAXQDA'nın sunduğu otomatik kod sıklığı sayımı, kategori eşleştirme ve kod matrisi gibi özellikler, analiz sürecinde içeriksel derinliği artırmada etkili olmuştur.

Sonuç olarak, araştırmada kullanılan tematik analiz yaklaşımı, yalnızca verilerin düzenlenmesi ve sınıflandırılmasıyla sınırlı kalmamış; aynı zamanda katılımcı deneyimlerinin bağlamsal derinliğini ortaya çıkarmaya olanak tanımıştır. Bu yaklaşım, araştırmanın nitel doğasına uygun olarak, katılımcı sesini görünür kılmayı ve sosyokültürel bağlamı kavramsal düzeyde anlamlandırmayı mümkün kılmıştır.

Bulgular

Bu araştırmaya toplam 45 Suriyeli üniversite öğrencisi dahil edilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizlilik ilkesi gereğince anonimleştirilmiş; İstanbul'daki katılımcılar İ1-İ20, Gaziantep'tekiler ise A1-A25 şeklinde kodlanmıştır. Görüşmeler, İstanbul'da Mayıs 2024, Gaziantep'te ise Şubat-Nisan 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

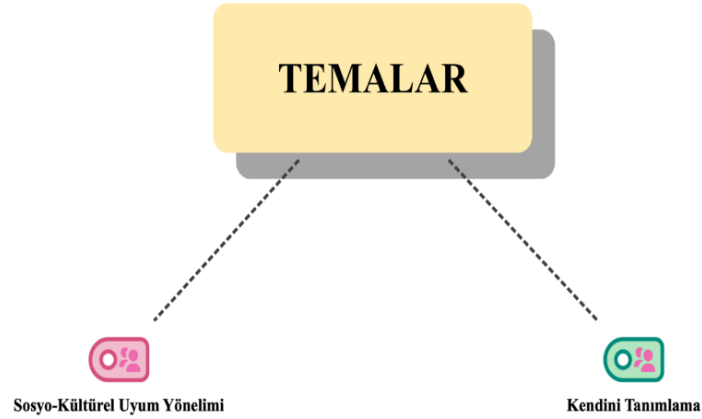
İstanbul örnekleminde, 6 ila 12 yıldır Türkiye'de yaşayan 20 katılımcı yer almıştır. Katılımcıların büyük bir kısmı Halep (9 kişi) ve Şam (4 kişi) kökenlidir; ayrıca Lazkiye, Kamışlı, İdlib, El-Bab ve Deyrizor gibi farklı şehirlerden gelen bireyler de gruba dâhildir. Katılımcıların yaşları 18 ile 32 arasında değişmekte, 8'i erkek, 12'si kadındır. Eğitim düzeyleri ön lisans, lisans, yüksek lisans ve uzmanlık programlarını kapsamaktadır. 4 katılımcı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiş; 16'sının ise vatandaşlık başvurusu devam etmektedir. İstanbul'daki görüşmeler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve İletişim Fakültesi'nden alınan etik izin doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Gaziantep örnekleminde, 8 ila 14 yıldır Türkiye'de yaşayan 25 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu Halep'ten (16 kişi) gelmiş olup; Cerablus, Kobani, Afrin, Humus, Rakka, Deyrizor ve El-Bab gibi şehirlerden gelen bireyler de yer almaktadır. Etnik dağılım Arap (19 kişi), Kürt (4 kişi) ve Türkmen (2 kişi) kökenlidir. Katılımcıların yaş aralığı 18-30'dur; 16'sı erkek, 9'u kadındır. Bu grupta da 2 kişinin Türkiye vatandaşlığı bulunduğu, geri kalanların vatandaşlık başvurularının sürdüğü belirtilmiştir. Katılımcılar, çoğunluğu bilgisayar programcılığı olmak üzere; ilahiyat, sosyoloji, RTS, e-ticaret, mühendislik ve tarih gibi çeşitli bölümlerde öğrenim görmektedir. Görüşmeler, yerel öğretim görevlileri aracılığıyla güven ilişkisine dayalı olarak organize edilmiştir.

Tüm görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri ortamlarda, 20 ila 60 dakika aralığında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların bilgili rızaları alınarak ses kaydı yapılmış, kayıtlar araştırmacı tarafından manuel olarak deşifre edilmiştir. Bu uygulama, görüşme sırasında gözden kaçan detayların sonradan fark edilmesini ve verilerin daha derinlemesine analiz edilmesini mümkün kılmıştır. Katılımcıların yalnızca biri İstanbul'da, biri Gaziantep'te olmak üzere toplam iki görüşmede Arapça tercüman desteği sağlanmış; diğer tüm katılımcıların Türkçe dil yeterliliğiyle görüşmelere birebir katıldığı görülmüştür.

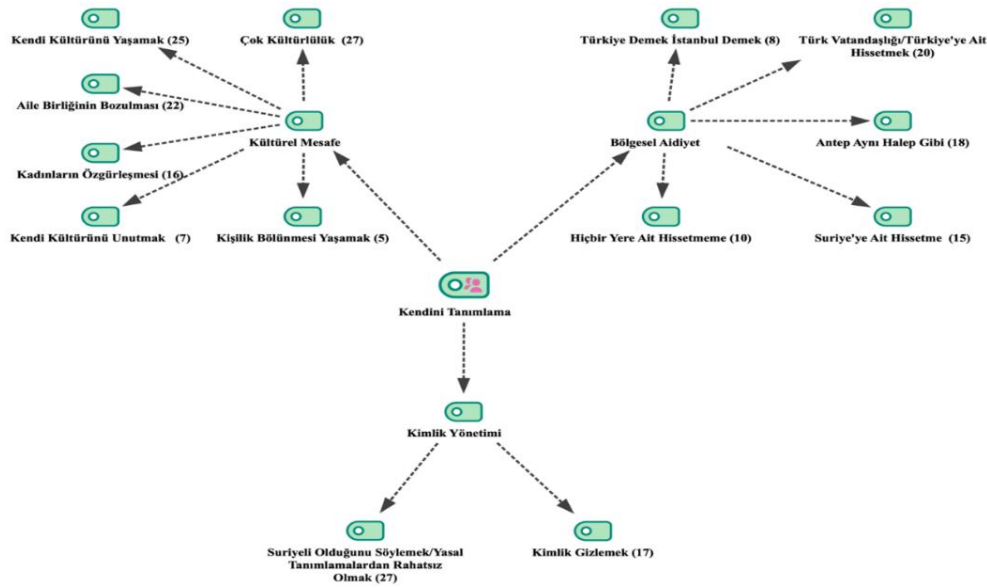
Araştırma sürecinde oluşturulan samimi ve güvenli ortam, katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimlerini içtenlikle paylaşmalarını sağlamış; bu da verilerin niteliğini ve yorumlanabilirliğini önemli ölçüde artırmıştır. Bu kapsamlı saha süreci neticesinde elde edilen

veriler, araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmiş; ortaya çıkan tematik örüntüler doğrultusunda aşağıda detaylı biçimde sunulmuştur;

Şekil 1: Temaların Gösterimi

Araştırmanın amacı ve teorik çerçevesiyle uyumlu bir yapı oluşturmak, katılımcıların sıkça dile getirdiği anlatılara yanıt verebilmek, veri setleri arasında kıyaslama yapmayı mümkün kılmak ve sonuçları açık bir şekilde sunmak amacıyla “iki ana tema, 8 kategori ve 39 kod” yeterli bulunmuştur.

Şekil 2: Kendini Tanımlama Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Katılımcıların “kendini tanımlama” biçimleri, İstanbul ve Gaziantep örneklemeleri arasında belirgin farklılıklar göstermiştir. İstanbul’da yaşayan katılımcılar arasında; “kimlik gizleme”, “kültürel ve ailevi çözülme”, “Türkiye’ye ait hissetme” ve “İstanbul’un Türkiye ile özdeşleştirilmesi” gibi kodlar öne çıkmıştır. Katılımcılar, İstanbul’un çok kültürlü yapısı içerisinde daha görünmez kalabildiklerini ancak bu durumun aynı zamanda kimliklerini açıkça ifade etme konusunda temkinli davranmalarına yol açtığını belirtmişlerdir. Örneğin, 17 numaralı katılımcı kimliğini gizlemek zorunda hissettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Ben açıkçası ilk zamanlar Suriyeliyim demeyi çok isteyerek söylerdim. Ama şimdi belli şeyler gördüm ve yaşadım, söyleyemiyorum, korkuyorum ve gizliyorum. Dil kursuna gidiyorum, orada kimse bilmiyor Suriyeli olduğumu... Suriyeli olduğumuzu söyleyince aşağılanıyoruz, bir kere sen Türklerle eşit değilsin. Vatandaşlığım var ama sen Türkler gibi değilsin. Urfalıyım derim hep. (17)

Benzer şekilde, kimlik gizleme davranışının sosyal çevrelerde kabul görmeyle ilişkilendirildiği, A18 numaralı katılımcının şu ifadesinden anlaşılmaktadır:

Adımı söyledikten sonra Suriyelilere benzemediğim için sorulmadığı müddetçe söylemiyorum, nereli olduğumu. Suriyeli olduğumu söylememenin sebebi sanırım sevilmeceğimi düşünmem. Benim arkadaşlarım beni Filistinli biliyor. Bundan rahatsızım ama aşağılanıyoruz burada, istenmiyoruz. (A18)

Bununla birlikte, Türk vatandaşlığına geçişin bazı katılımcılarda aidiyet duygusunu güçlendirdiği, İstanbul'un "Türkiye" ile özdeşleştirildiği de görülmektedir. Katılımcılar bu bağlamda Türkiye'ye ait hissetme yönelimini ifade etmişlerdir. Gaziantep'te yaşayan katılımcılar ise; "kimliği açıkça ifade etme", "yasal tanımlamalardan rahatsızlık duyma" ve "coğrafi-kültürel yakınlık nedeniyle aidiyet" gibi eğilimler sergilemiştir. Katılımcılar, Gaziantep'i Halep'e benzetmiş; bu durumun kültürel aidiyet geliştirmelerine katkı sunduğunu ifade etmişlerdir.

Ben kendimi Suriyeli olarak tanımlıyorum. Sorusu açılırsa Türkmene olduğumu söylüyorum. Sığınmacı, mülteci vb. tanımlar çok kırıcı. (A1)

Özellikle bazı katılımcılar, "mülteci" ya da "sığınmacı" gibi yasal tanımların, onların yalnızca bu kimliklerle anılmasına neden olduğunu ve bu durumun kişiliklerini gölgede bıraktığını ifade etmişlerdir. İ12 numaralı katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Göç sonucunda Suriyeli olmak tüm anlamını ve değerini kaybetti. Şu an Suriyeli olmak eşittir istenmeyenler. Suriyeli olmak artık normal değil, utanç kaynağı gibi. Mülteci, sığınmacı vb. şeylerle anılır olduk; sanki insan değiliz biz. (İ12)

Gaziantep'in fiziksel ve kültürel yapısının, katılımcıların kimliklerini daha açık bir biçimde ifade etmelerine olanak sunduğu; bu şehrin Halep'e olan coğrafi ve kültürel benzerliği nedeniyle kendilerini "evlerinde hissettikleri" anlaşılmaktadır. Nitekim birçok katılımcı, "Antep aynı Halep gibi" ifadesini sıkça kullanmıştır.

Bu bağlamda, "kendini tanımlama" süreci, göç edilen kentin sosyokültürel yapısıyla doğrudan ilişkilidir demek mümkündür. İstanbul'da görünür olmaktan kaçınma ve kimliği gizleme, Gaziantep'te ise kültürel süreklilik ve açık kimlik beyanı öne çıkmaktadır. Bu bulgu, göç sonrası sosyokültürel uyumun yalnızca bireysel değil, mekânsal ve yapısal faktörlerden de derinden etkilendiğini açıkça göstermektedir.

Kod Sistemi	İstanbul	Antep	TOPLAM
▼ Kendini Tanımlama			0
▼ Kimlik Yönetimi			0
Suriyeli Olduğunu Söylemek/Yasal Tanımlamalardan Rahatsız Olmak	9	18	27
Kimlik Gizlemek	13	4	17
▼ Kültürel Mesafe			0
Kendi Kültürünü Yaşamak	11	14	25
Kadınların Özgürleşmesi	11	5	16
Çok Kültürlülük	13	14	27
Aile Birliğinin Bozulması	16	6	22
Kendi Kültürünü Unutmak	2	5	7
Kişilik Bölünmesi Yaşamak	5		5
▼ Bölgesel Aidiyet			0
Türk Vatandaşlığı/Türkiye'ye Ait Hissetmek	12	8	20
Hiçbir Yere Ait Hissetmeme	6	4	10
Suriye'ye Ait Hissetme	7	8	15
Antep Aynı Halep Gibi	4	14	18
Türkiye Demek İstanbul Demek	7	1	8
Σ TOPLAM	116	101	217

Tablo 1: Bölgesel farklılıklara göre kendini tanımlama teması

Bulgular, İstanbul ve Gaziantep gibi farklı sosyokültürel bağlamlara sahip kentlerde yaşayan Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürleşme yönelimleri, kimlik stratejileri ve aidiyet hislerinde önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Katılımcı deneyimleri, yerel bağlamın sadece mekânsal değil, aynı zamanda kültürel ve psiko-sosyal etkiler taşıdığını göstermektedir.

Gaziantep'teki katılımcılar, Suriye'ye olan coğrafi yakınlık ve tarihsel/kültürel benzerlik nedeniyle kendi kültürel kimliklerini daha açık ifade edebilmekte ve yaşam tarzlarını sürdürebilmektedir. Kimliklerini gizlemeye yönelik bir eğilim görülmemekte, aksine Suriyeli kimliği daha görünür biçimde sahiplenilmektedir. Bu durum, kültürel çatışmanın minimumda hissedildiği bir ortam yaratmakta ve sosyokültürel uyumu kolaylaştırmaktadır. Katılımcı A1'in ifadesi bu durumu net şekilde ortaya koymaktadır:

Antep'in kültürü bize çok yakın, hemen hemen aynı. En basitinden Antep çarşısına gittiğimizde Suriye'nin kapalı çarşısını görüyorum, yemekleri, insanları hemen hemen aynı... Bu yüzden biz kültür farklılığını çok yaşamadık. (A1)

Benzer biçimde, A18 numaralı katılımcı da şunları ifade etmiştir:

Antep Halep'e çok benziyor, bu bize çok iyi geliyor... Annem ve babam özellikle burayı çok seviyor, yabancılik hissetmiyoruz. (A18)

Bulgular ayrıca, Gaziantep'teki katılımcıların daha muhafazakâr toplumsal cinsiyet rollerini sürdürdüklerini, aile birliklerinin daha korunaklı kaldığını ve bireysel özgürlük arayışlarının İstanbul'dakilere kıyasla daha az baskı yarattığını göstermektedir. Katılımcılar, bu ortamda psikolojik olarak daha az zorlandıklarını ve daha "doğal" bir hayat sürebildiklerini belirtmiştir.

İstanbul'daki katılımcılar ise, çok kültürlü ve yoğun etkileşimli bir metropolde yaşamının, kültürel kimliklerini ifade etme süreçlerini daha karmaşık hâle getirdiğini belirtmişlerdir. Özellikle "Suriyeli" kimliğine yönelik toplumsal önyargılar, birçok katılımcının bu kimliği gizlemesine veya kimliğini yeniden tanımlamasına neden olmuştur. Kimliklerini açıklamanın sıklıkla dışlanma ve damgalanmayla sonuçlandığını aktaran katılımcılar, "görünmez olmayı" bir tür korunma stratejisi olarak benimsemişlerdir. İ7 numaralı katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Suriyeliyim demeyi çok isteyerek söyledim ama şimdi belli şeyler gördüm ve yaşadım, söyleyemiyorum, korkuyorum ve gizliyorum... Vatandaşlığım da var ama sen Türkler gibi değilsin. (İ7)

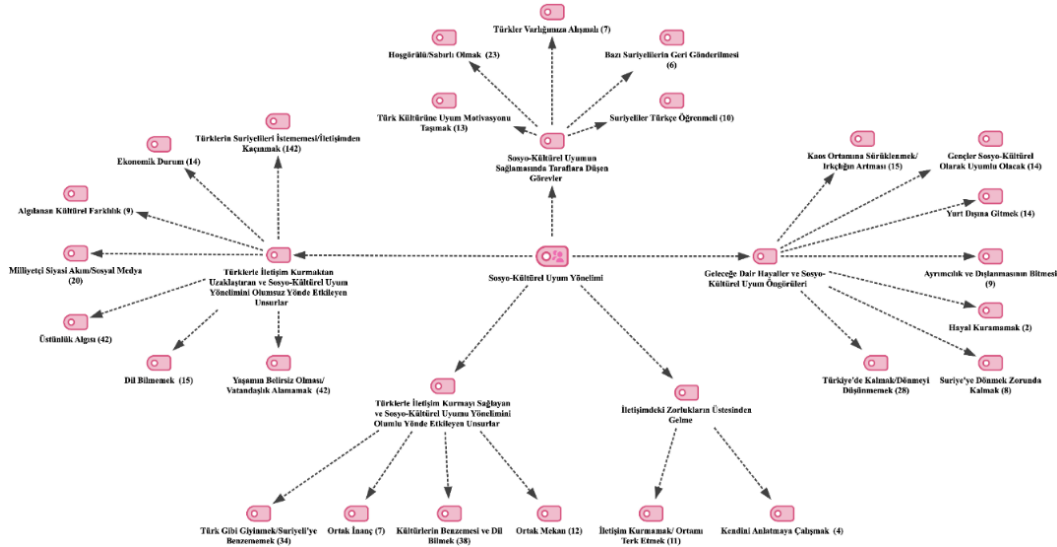
Katılımcı İ4 ise İstanbul'un karmaşık yapısına ilişkin daha nüanslı bir değerlendirme sunmuştur:

Bir mülteci olarak buranın kültürel karmaşası aslında bana iyi geliyor. Hiç kimse İstanbullu değil, bende değilim bu iyi aslında ve herkesin yabancılik yaşadığı bir yerde ben şefkat besliyorum insanlara karşı. Ama ben sanki herkesten daha yabancıyım buda ayrı bir karmaşa, herkes yabancı, sen daha yabancısın ama neden? Bazen kendimi nereye konumlanmam gerektiğini bilmiyorum ama en azından herkes yabancı sende yabancısın arada kaynayıp gitmen güzel gibi. Belki burada yabancı olarak var olmak Suriyeliler açısından olumlu bir şey. Artı olarak İstanbul dışında yaşayan Suriyeliler varlıklarını ispat etmek için daha çok çabalyorlar çünkü başka çareleri yok. Biz burada yabancı olarak var olabiliriz ama onlar Suriyeli olarak var olabilirler. Burada ki Araplar ise kendi aralarında sosyalleşiyorlar çünkü burada ev sahibi yok yani herkes başka yerden gelmiş. Ama şöyle bir gerçek var İstanbul'da Araplara daha fazla yabancılik muamelesi yapıyorlar. İngiliz veya Amerikalılara kimse bir şey demiyor (S4).

İstanbul'daki katılımcılar, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimi daha keskin şekilde deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Kadın katılımcılar özellikle özgürlük ve eğitim olanaklarının artmasından memnuniyet duymakla birlikte, bu değişimin aile içi çatışmaları artırdığına da dikkat çekmişlerdir. Bunun yanı sıra, İstanbul'un sosyal dokusunda "yerel" olamama hissi, aidiyet duygusunun zayıf kalmasına neden olmuştur. Katılımcılar, İstanbul'un geçicilik hissini pekiştiren yapısal özellikleri nedeniyle, kente dair derin bir duygusal bağ geliştirmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Bölgesel bulgular, Suriyeli üniversite öğrencilerinin kültürleşme yönelimlerinin yalnızca bireysel veya kültürel değil, aynı zamanda yaşanan kentsel bağlamın sunduğu imkânlar ve baskılarla da şekillendiğini göstermektedir. Gaziantep'te kültürel sürekliliğin

getirdiği konfor ve tanıdıklık, uyum sürecini kolaylaştırıcı bir etki üretirken; İstanbul’da ise kültürel çeşitlilik hem fırsat hem de tehdit olarak algılanmakta, bu durum kimlik ve aidiyet inşasında daha karmaşık süreçlere yol açmaktadır. Bu karşılaştırmalı tablo, göçmenlerin uyum süreçlerinde “mekânın” sadece fiziki değil, sembolik ve kültürel anlam taşıyan bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durum, yerel bağlamların kültürleşme stratejileri üzerindeki etkisini görünür kılmaktadır.

Şekil 3: Sosyokültürel Uyum Yönelimi Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Bu temada, katılımcıların Türk toplumuna ne ölçüde uyum sağladıkları, kültürel kimliklerini nasıl sürdürdükleri ve ayrımcılık algıları çerçevesinde sosyal hayatta nasıl konumlandıkları incelenmiştir. İstanbul ve Gaziantep’teki katılımcıların yönelimleri arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmiştir.

İstanbul’da yaşayan katılımcılar, çok kültürlü bir metropolde yaşamalarına rağmen, toplumsal kabul görme arzusu doğrultusunda görünüşlerini ve davranışlarını Türk toplumuna benzetme eğilimindedir. “Türk gibi giyinmek” ve “Suriyeliye benzememek” ifadeleri bu doğrultudaki uyum stratejilerini yansıtmaktadır. Katılımcı İ3, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

İnsanlar beni Suriyeli sanmıyor, bu da hoşuma gidiyor. Türkler gibi giyinmeye çalışıyorum. Aksi halde garip bakışlarla karşılaşıyorum.

Ayrımcılıkla karşılaşmamak için bazı katılımcılar kimliklerini gizlemeyi tercih etmekte ya da vatandaşlık üzerinden yeni bir aidiyet geliştirmektedir. İ6 numaralı katılımcının ifadesi bu eğilimi özetlemektedir:

Vatandaşlık aldım ama hâlâ Suriyeli olduğum öğrenilince tutumlar değişiyor. O yüzden mümkünse söylemiyorum. İstanbul güzel ama insanı yoruyor.

Bazı katılımcılar ise topluma entegre olmak için çaba göstermekte fakat bu süreçte kendi kimliklerinden uzaklaştıkları duygusunu yaşamaktadır. Bu durum, uyumun bedelinin kimliksel bir çözülme olabileceğini göstermektedir.

Gaziantep’te yaşayan katılımcılar, kültürel benzerlikler, dil ortaklığı ve dini birliktelik sayesinde daha az kültürel çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. A5 numaralı katılımcı bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Burada sokaklar bile Halep’e benziyor. İnsanlar benziyor. Hatta yemekleri bile aynı. Bizim için burası yabancı değil.

Frekans değeri %42 olarak hesaplanan bir diğer belirgin tema, “üstünlük algısı” ve “yaşamın belirsiz olması/vatandaşlık alamamak” şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların bir kısmı, kendi kültürel geçmişlerini ve topluluklarını üstün gördüklerini ifade etmiş; bu durum, Suriyeli gençler arasında etnosantrik eğilimlerin belirli düzeyde varlığını sürdürdüğüne işaret etmiştir. Öte yandan, vatandaşlık alamama durumu da katılımcılar tarafından yaşamlarının geleceğine ilişkin ciddi bir belirsizlik kaynağı olarak tanımlanmıştır. Bu durum, göçmen gençlerin yalnızca kültürel değil, aynı zamanda yapısal güvencesizlikle de mücadele ettiklerini göstermektedir. Belirsizlik, bireylerin Türkiye’de kalıcı bir yaşam kurma konusunda duyduğu endişeleri artırmakta; bu da kültürel entegrasyonla birlikte, hukuki ve toplumsal aidiyetin eşzamanlı inşa edilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Üçüncü sırada, %38 oranında tekrar edilen “kültürlerin benzerliği ve dil bilmek” kodu yer almaktadır. Katılımcılar, Türk toplumu ile kültürel benzerlikleri ve Türkçe dil becerilerinin, iletişimi kolaylaştıran ve uyum sürecini olumlu yönde etkileyen başlıca unsurlar olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu, hem ortak kültürel referanslara sahip olmanın hem de dilsel yeterliliğin, göçmen bireylerin ev sahibi toplumla daha sağlıklı ilişkiler kurmasında oynadığı rolü vurgulamaktadır. Dilsel ortaklık, yalnızca iletişim kolaylığı sağlamamakta; aynı zamanda karşılıklı anlayış ve empati gelişiminin de önünü açmaktadır.

Bunu takip eden tema, %34 frekansla “Türk gibi giyinmek/Suriyeli’ye benzememek” kodu olmuştur. Katılımcıların bir kısmı, fiziksel görünüşlerini ve giyim tarzlarını Türk toplumuna benzetmenin, dışlanma riskini azaltarak sosyal kabulü kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Bu durum, göçmen gençlerin görünüş ve davranış düzeyinde kendilerini yeniden biçimlendirme eğiliminde olduklarını ve daha az dikkat çekerek uyum sağlama stratejileri geliştirdiklerini göstermektedir. Dış görünüş üzerinden kurulan bu “kültürel kamuflej” stratejisi, yalnızca bireysel düzeyde geçici bir uyum sağlamayı amaçlamamakta; aynı zamanda dışlanmaya karşı geliştirilen savunma mekanizmalarının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Araştırma sorularına yönelik yapılan analizler sonucunda, Gaziantep ve İstanbul’da yaşayan Suriyeli üniversite öğrencilerinin, kültürleşme sürecinde büyük ölçüde “ayrılma” yönelimini benimsedikleri görülmüştür. Katılımcıların sosyokültürel uyumdan ziyade, kendi etnik gruplarına yönelme eğiliminde olmaları; kültürel kimliklerini koruma çabalarının, ev sahibi toplumla bütünleşmenin önüne geçtiğini göstermektedir. Bu yönelim, bireysel tercihten çok, yapısal dışlanma ve sosyal mesafe ile şekillenen bir zorunluluk olarak okunmalıdır.

Her iki şehirde de Suriyeli öğrencilerin sosyal ağlarının büyük ölçüde kendi etnik topluluklarıyla sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Türk toplumuyla kurulan temaslar, çoğunlukla gündelik işleyişin gerektirdiği yüzeysel etkileşimlerle sınırlı kalmakta, derin ve karşılıklı güvene dayalı ilişkiler nadiren oluşmaktadır. Bu yapısal benzerliğe karşın, ağların kuruluş motivasyonları bölgesel düzeyde anlamlı farklılıklar göstermektedir. İstanbul’daki öğrenciler, dışlanma, ayrımcılık ve görünür olma baskısına karşı sosyal ağlarını bir savunma mekanizması olarak örgütlerken; Gaziantep’teki öğrenciler, tarihsel, kültürel ve coğrafi yakınlıkların sunduğu tanışıklık sayesinde bu ağları daha doğal ve içkin bir şekilde kurmaktadır. Bu bulgu, sosyal ağların yalnızca yapısal değil, aynı zamanda bağlamsal ve duygusal işlevleriyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların sosyal ağlarının etnik sınırlılığı, sosyokültürel uyum sürecini belirgin biçimde zayıflatmaktadır. Ayrılma yöneliminin hâkim olması, öğrencilerin Türk toplumu ile anlamlı ilişkiler kurmalarını engellemekte; bunun yerine grup içi dayanışma ağları güçlenmekte, bu durum da etnik içe kapanmayı pekiştirmektedir. Dolayısıyla, grup içi aidiyet artarken, ev sahibi toplumla olan bağlar zayıflamakta; bu da çift yönlü bir yabancılaşma hâline

dönüşmektedir. Uyum yerine korunma motivasyonu ile örülen bu sosyal yapı, bireylerin iletişim kapasitesini sınırlandırmakta ve kültürlerarası temas alanlarını daraltmaktadır.

Çalışmanın önemli bir bulgusu da başlangıçta uyumu desteklemesi beklenen ortak tarih, din, coğrafi yakınlık ve toplumsal yardım gibi değişkenlerin, kalıcı ve güvene dayalı sosyal bağlar kurulamadığı durumda ters etki yaratabildiğidir. Suriyeli öğrenciler, bu benzerliklere rağmen sosyal hayatta görünürlüklerini azaltmaya, hatta Türk toplumuna fiziksel ve davranışsal olarak benzemeye yönelik stratejiler geliştirmekte; bu da kültürel temasın sahiciliğini gölgeleyecek bir uyum illüzyonuna neden olabilmektedir. Özellikle görünüş, dil ve davranış üzerinden geliştirilen “benzeşme” stratejileri, uyumun içselleştirilmiş bir biçiminden çok, dışlayıcı ortama karşı bir geçici strateji olarak değerlendirilebilir.

Göçmen bireylerin yaşadıkları bölgenin sosyokültürel dokusu, aidiyet duygularını ve kimlik inşasını doğrudan etkilemektedir. Gaziantep örneğinde, tarihsel ve kültürel benzerlikler sayesinde öğrenciler daha istikrarlı bir kimlik algısı geliştirirken; İstanbul gibi daha kozmopolit ve kültürel olarak farklılaşmış ortamlarda bu süreç daha karmaşık ve çatışmalı bir biçimde seyretmektedir. Farklılıkların yoğun olduğu bölgelerde bireyler, kültürel kimliklerini kaybetme kaygısı taşımakta ve bu durum kimlik karmaşasına neden olabilmektedir. Bu farklılaşma, kültürel benzerliğin tek başına yeterli bir uyum unsuru olmadığını, bu benzerliğin sürdürülebilir ilişkilerle desteklenmediği sürece kırılabilirliğini göstermektedir.

Nitekim geleneksel aile yapısını, kültürel değerlerini ve toplumsal cinsiyet rollerini sürdürebilen öğrencilerin, kimlik bütünlüklerini koruyarak hem Türk toplumu ile iletişim kurmada hem de ruhsal olarak daha dengeli bir uyum süreci geçirdikleri görülmektedir. Buna karşılık, kültürel kimliğini kaybetme endişesi yaşayan ve aidiyet geliştirmekte zorlanan bireylerin, ev sahibi toplumla iletişim kurma konusunda çekingen davrandıkları ve daha yüksek düzeyde uyum gücünü yaşadıkları belirlenmiştir. Bu durum, bireyin yalnızca kültürel değil, psikolojik ve sosyal olarak da yerleşemediğini göstermekte; kimlik, aidiyet ve toplumsal kabul arasında kopuklukların bulunduğu işaret etmektedir.

Sonuç olarak, araştırma Gaziantep ve İstanbul örneklerinden hareketle, Suriyeli üniversite öğrencilerinin sosyokültürel uyum sürecinde “ayrılma” yönelimini baskın bir strateji olarak benimsediklerini ortaya koymaktadır. Ayrılma yöneliminin arkasında yalnızca bireysel tercihler değil; dışlayıcı toplumsal yapılar, bölgesel farklılıklar, kültürel mesafe ve yapısal belirsizlikler yatmaktadır. Bu bulgu, kültürleşme süreçlerinin mekânsal bağlamdan bağımsız değerlendirilemeyeceğini ve her yerleşim alanının özgül koşullarına göre farklı dinamikler barındırdığını açık biçimde göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırma, Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye’deki sosyokültürel uyum süreçlerini iletişim, kültürleşme yönelimleri ve bölgesel bağlamlar ekseninde ele almayı amaçlamıştır. Araştırmanın temel problemi; bu öğrencilerin göç sonrası dönemde benimsedikleri kültürleşme stratejilerinin, bireyler arası iletişim ve bölgesel koşullarla nasıl şekillendiğini anlamaktır. Bu kapsamda, kültürleşme yönelimleri, sosyal ağların iletişim yoluyla inşası, bu ağların uyum sürecine etkisi ve bölgesel farklılıkların belirleyiciliği olmak üzere dört boyutta kapsamlı bir çözümleme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bulguları, Suriyeli üniversite öğrencilerinin ağırlıklı olarak “ayrılma” yönelimine yöneldiğini ortaya koymuştur. Katılımcıların sosyal ilişkileri büyük ölçüde kendi etnik gruplarıyla sınırlı kalmakta; Türk toplumu ile kurulan ilişkiler ise genellikle gündelik gerekliliklere dayanan yüzeysel etkileşimlerle sınırlı kalmaktadır. Bu durum, Gaziantep ve İstanbul’da sosyal ağların biçimsel olarak benzerlik taşımasına karşın, bu ağların kurulmasına

zemin hazırlayan psikososyal motivasyonların şehirden şehre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Gaziantep örneğinde, öğrencilerin Suriye'ye olan kültürel ve coğrafi yakınlık sayesinde daha az çatışmalı bir uyum süreci yaşadıkları görülmektedir. Katılımcılar, tanıdık sosyal dokular, benzer yaşam pratikleri ve tarihsel bağlar üzerinden kimliklerini daha açık bir biçimde ifade edebilmekte; bu da aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Aile yapılarının korunması ve toplumsal cinsiyet rollerinin daha az dönüşüme uğraması da bu bağlamda dikkat çeken unsurlardır. Bu bulgu, kültürel sürekliliğin mekânsal bağlam tarafından nasıl desteklenebileceğine dair önemli bir veri sunmaktadır.

İstanbul'da ise katılımcıların kimliklerini bastırma, görünüşlerini değiştirme ("Türk gibi giyinmek") ve Suriyeli kimliğini gizleme gibi stratejilere yöneldikleri görülmektedir. Bu stratejik davranışlar, kent yaşamının anonim ve parçalı yapısı içerisinde bir görünmezlik arayışı olarak değerlendirilebilir. "Dil kursunda kimse Suriyeli olduğumu bilmiyor, söyleyince küçümseniyoruz" (İ7) ifadesi, öğrencilerin sosyopsikolojik baskılar altında nasıl bir kimlik yönetimi geliştirdiklerini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Bu baskı, bireysel düzeyde yabancılaşma, sosyal düzeyde ise uyumsuzluk ve kırılganlık üretmektedir.

Sosyal ağ yapısının her iki kentte etnik merkezlilik göstermesi, bu ağların kurulduğu bağlamsal zemini görünmez kılmamalıdır. Gaziantep'te sosyal ağlar kültürel yakınlık ve dilsel benzerlikler üzerinden doğal biçimde gelişirken; İstanbul'da bu ağlar daha çok ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirme deneyimlerine karşı bir savunma hattı işlevi görmektedir. Bu durum, sosyal ilişkilerin yalnızca yapısal değil, aynı zamanda anlam dünyası ve duygusal motivasyonlar temelinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma ayrıca, göç sürecinin yalnızca bireysel deneyimlerle değil, aynı zamanda politik ve ekonomik bağlamla da şekillendiğini göstermektedir. Türkiye'nin geçici koruma rejimi ve Avrupa Birliği ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması, Suriyeli bireyler açısından uzun vadeli bir gelecek kurma fikrini belirsizleştirmiştir. 2019 sonrasında artan ekonomik krizler ve siyasi söylemlerdeki göçmen karşıtı eğilimler, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Başlangıçta karşılıklı destekle örülen ilişkiler, zamanla önyargı, dışlanma ve kırılganlık ekseninde yeniden şekillenmiştir.

Gençlik dönemi, bireylerin kimlik ve aidiyet arayışlarının en yoğun yaşandığı evrelerden biridir. Suriyeli üniversite öğrencileri, bir yandan kendi kültürel kimliklerini koruma çabası içindeyken, diğer yandan ev sahibi toplumun normlarına uyum sağlama baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ikili baskı, bireylerde kimlik çatışmaları ve aidiyet belirsizlikleri yaratmakta; bazı öğrenciler Türkiye'deki yaşamı geçici olarak görmekte, bazıları ise kültürel köklerini koruyarak kalıcı bir gelecek arayışı içindedir. Bu farklı yönelimler, uyum sürecinde tek tip bir strateji yerine çoğul ve bağlamsal çözümlemelerin gerekliliğine işaret etmektedir.

Araştırmanın bütünsel bulguları, sosyokültürel uyumun yalnızca bireyin çabalarıyla değil; toplumsal yapıların, kamusal politikaların ve kültürel iklimin ortak etkisiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Ev sahibi toplumun kapsayıcı ve eşitlikçi politikalar üretmesi, göçmen bireylerin sosyal hayata etkin biçimde katılımını mümkün kılacak iletişim kanallarının açılması ve toplumsal empatiyi güçlendirecek adımların atılması, sürdürülebilir bir uyum için elzemdir. Aynı zamanda göçmen bireylerin de kültürel farkındalık geliştirerek ev sahibi toplumun normlarına saygı göstermesi ve gerçekçi beklentilerle sosyal ilişkilere yönelmesi, karşılıklı bütünleşmenin önemli bir koşuludur.

Sonuç olarak, bu çalışma, Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencilerinin sosyokültürel uyum sürecini yalnızca bireysel deneyimlerin toplamı olarak değil, aynı zamanda iletişim,

kimlik, aidiyet ve mekân ilişkileri etrafında örülen çok katmanlı bir dönüşüm süreci olarak kavramsallaştırmaktadır. Bulgular, kültürel uyumun yalnızca ev sahibi toplumun politikalarıyla değil, göçmen bireylerin gündelik yaşamda karşılaştıkları görünmez sınırlar, duygusal eşikler ve sosyal mesafelerle şekillendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bölgesel bağlamların ve iletişim pratiklerinin kültürleşme yönelimlerini nasıl farklılaştırdığına dair sunulan çözümlemeler, bu çalışmayı yalnızca tanılayıcı değil, aynı zamanda açıklayıcı ve önerici bir düzleme taşımaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, göçün istatistiksel değil, insanî ve ilişkisel boyutuna odaklanarak; sürdürülebilir ve karşılıklı sorumluluğa dayalı bir birlikte yaşam zemini inşa etmenin, iletişimden ve anlayıştan geçtiğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Uyum yalnızca bir sonuç değil, kolektif olarak inşa edilmesi gereken bir süreçtir ve bu süreç, ancak karşılıklı tanınma, etkileşim, saygı temelli iletişim pratikleri ve kapsayıcılıkla anlamlı hâle gelebilir.

Kaynakça

- Akın, E., & Bozbaş, A. (2020). Suriyeli göçmenlerin toplumsal ve kültürel dönüşümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 254–268.
- Antonsich, M. (2010). Searching for belonging: An analytical framework. *Geography Compass*, 4(6), 644–659.
- Ayyıldız, R., & Karataş, S. (2022). Suriyelilerin uyumu konusunda STK'ların etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 33(1), 51–70.
- Bailey, R. (2010). *Immigration and migration*. New York: Infobase Publishing.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34.
- Berry, J. W. (2006). Acculturation: A conceptual overview. In M. H. Bornstein & L. R. Cote (Eds.), *Acculturation and parent-child relationships: Measurement and development* (pp. 13–33). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Berry, J. W. (2006a). Contexts of acculturation. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp. 27–43). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2006b). Stress perspectives on acculturation. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp. 43–58). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2006c). Design of acculturation studies. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp. 129–142). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21(3), 491–511.
- Biber-Hesse, S. N. (2010). *Mixed methods research: Merging theory with practice*. New York: Guilford Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Creswell, J. W., & Creswell, D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Creswell, J. W., Clark, V. L. P., & Garrett, A. L. (2008). Methodological issues in conducting mixed methods research designs. In M. M. Bergman (Ed.), *Advances in mixed methods research: Theories and applications* (pp. 66–88). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çolakoğlu, S., & Kaya, M. (2021). Suriyelilerin uyumu üzerine devlet ve STK rolleri: İzmir örneği. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 144–163.
- Demos, T. V. (2007). People flow revisited: Constructive management of changing

- patterns of migration. In M. Jandl (Ed.), *Innovative concepts for alternative migration policies: Ten innovative approaches to the challenges of migration in the 21st century* (pp. 37–47). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Erdoğan, M. M. (2022). *Suriyeliler Barometresi 2021: Uyum içinde birlikte yaşamın çerçevesi*. Ankara: ORSAM Yayınları.
- Gültekin, M., Demirtaş, Y., & Karaman, S. (2021). Türkiye’de Suriyeli mültecilerin doğurganlık dinamikleri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 42–61.
- Gündoğmuş, B., & Gayırnal, H. (2019). Bölgesel farklılıkların uyuma etkisi: Şırnak örneği. *Göç ve Uyum Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 77–94.
- Hall, E. T. (1959). *The silent language*. Garden City, NY: Doubleday.
- Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. In J. Rutherford (Ed.), *Identity: Community, culture, difference* (pp. 222–237). London: Lawrence & Wishart.
- Hammersley, M. (2012). *What is qualitative research?* London: Bloomsbury Academic.
- Hofstede, G. J., Pedersen, P., & Hofstede, G. (2002). *Exercises, stories and synthetic cultures*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2005). *Cultures and organizations: Software of the mind* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Hürriyet. (2023, Mayıs 18). Suriyeli öğrencilerin üniversite tercihleri açıklandı. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/suriyeli-ogrencilerin-universite-tercihleri-aciklandi-42123456> (Erişim tarihi: 21.08.2023)
- Kim, Y. Y. (2001). *Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Koçak, M. (2022). Kültürlerarası iletişim kaygısının uyuma etkisi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 54, 31–50.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Mosk, C. (2007). *Trade and migration in the modern world*. London: Routledge.
- Mülteciler Derneği. (2023). <https://multeciler.org.tr/> (Erişim tarihi: 21.08.2023).
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Park, R. E. (1928). Human migration and the marginal man. *American Journal of Sociology*, 33(6), 881–893.
- Salami, S. A., Luciano, G., O’Grady, M. N., Biondi, L., Newbold, C. J., Kerry, J. P., & Priolo, A. (2019). Sustainability of feeding plant by-products: A review of the implications for ruminant meat production. *Animal Feed Science and Technology*, 251, 37–55.
- Sen, A. (2000). *Social exclusion: Concept, application, and scrutiny*. Manila: Asian Development Bank.
- Simmel, G. (1950). The metropolis and mental life. In K. H. Wolff (Ed.), *The sociology of Georg Simmel* (pp. 409–424). Glencoe, IL: Free Press. (Original work published 1903)
- Soyudoğan, A. (2022). Suriyeli ve Türk vatandaşları arasında temas ve uyum. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 105–123.
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41(3), 157–175.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., Martinez, C. M., Schwarzwald, J., & Kasper, M. (1998). Prejudice toward immigrants to Spain and Israel: An integrated threat theory analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29(4), 559–576.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research techniques*. Thousand Oaks, CA: Sage.

-
- Tuan, Y. F. (2001). *Space and place: The perspective of experience*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Weber, R. P. (1990). *Basic content analysis* (Vol. 49). Thousand Oaks, CA: Sage.
-